

1.04 Strokovni članek

UDK 351.852:7.025:930.25(497.4)

Prejeto: 19. 10. 2021

ČLANKI IN RAZPRAVE
ARTICLES AND PAPERS

Problematika materialnega varstva dokumentarnega in arhivskega gradiva v inšpekcijskih postopkih

MAJA GOMBAČ

dr. zgodovinskih znanosti, inšpektorica višja svetnica
Inšpektorat RS za kulturo in medije, Metelkova 4, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: maja.gombac@gov.si

Izvleček

Prispevek obravnava problematiko materialnega varstva dokumentarnega in arhivskega gradiva pri inšpekcijskih zavezancih ter poudarja s tem povezane kršitve določb ZVDAGA. Opisuje tudi razmerja med izvajalci javne arhivske službe, izvajalci inšpekcijskega nadzora na področju arhivov in arhivske dejavnosti ter ustvarjalci, njihovimi pravnimi nasledniki, imetniki arhivskega gradiva. Podlaga za ta razmerja je zapisana v zakonodaji, ki je predstavljena v prispevku in se artikulira tudi skozi prakso, na katero vplivajo različni dejavniki.

Abstract

PROBLEMS OF ARCHIVES AND RECORDS PRESERVATION IN INSPECTION PROCEDURES

The article deals with problems of archives and records preservation at inspected parties and points out infringements of the archival law. It describes relationships among the providers of the public archival service, inspectors in the field of archives and archival activity and creators, their legal successors, owners of archival records. Legislation, the foundation of these relationships, is presented in the article and also articulates through practice which is influenced by many factors.

Ključne besede:

inšpekcijski nadzor, materialno varstvo, arhivska javna služba, inšpektor, arhivist, ustvarjalec

Key-words:

Inspection, preservation, archival public service, inspector, archivist, creator

UVOD

Eno izmed temeljnih poslanstev institucij, kot so arhivi, je ohranjanje kulturne dediščine. Nujen predpogoj za to so ustrezni depoji, kjer se le-ta hrani. Vendar se skrb za materialno varstvo arhivskega gradiva, ki nastaja pri različnih ustvarjalcih, začne že pri njegovem nastanku in ne šele s prevzemom v pristojni arhiv. Prispevek se zato osredotoča na problematiko materialnega varstva dokumentarnega in arhivskega gradiva pri inšpekcijskih zavezancih v luči razmerij med izvajalci inšpekcijskega nadzora na področju arhivov in arhivske dejavnosti, izvajalci javne arhivske službe ter ustvarjalci, njihovimi pravnimi nasledniki, imetniki arhivskega gradiva.

Inšpekcijski nadzor na področju arhivov in arhivske dejavnosti v Republiki Sloveniji

Inšpekcijski nadzor je nadzor nad izvajanjem oziroma spoštovanjem zakonov in drugih predpisov. Izvajajo ga inšpektorji kot uradne osebe s posebnimi pooblastili in odgovornostmi, ki delujejo v okviru inšpekcij.

V slovenskem prostoru so inšpekcije leta 1995 doživele temeljito reorganizacijo. Naloge inšpekcijskega nadzora so bile takrat prenesene z republiških inšpekcij na državni ravni in občinskih upravnih organov na ministrstva oziroma njihove organe v sestavi. Inšpekcijski nadzor je bil takrat sistemsko urejen v določbah 83. do 98. člena Zakona o upravi,¹ medtem ko so bila posamezna področja inšpekcijskega nadzora urejena v vrsti področnih zakonov.² Inšpekcijski nadzor za arhivsko dejavnost je bil s predpisom na pristojnem resornem ministrstvu vpeljan leta 1997. Prvi Zakon o arhivskem gradivu in arhivih³ (v nadaljevanju: ZAGA), ki je začel veljati leta 1997, namreč že vsebuje določbe, kdo izvaja nadzor nad zakonitostjo dela arhivov ter kdo inšpekcijski nadzor za izvajanje določil zakona in izvršilnih predpisov (Inšpektorat RS za področje kulturne dediščine), kdo opravlja inšpekcijski nadzor (inšpektor za področje arhivske dejavnosti) in pogoje, ki jih mora izpolnjevati.

Posebni Zakon o inšpekcijskem nadzoru smo dobili leta 2002,⁴ ki se je nato spremenil leta 2007⁵ (v nadaljevanju: ZIN). ZIN od takrat dalje sistemsko ureja področje inšpekcijskega nadzora v slovenskem prostoru: organizacijo inšpekcij, položaj, pooblastila in ukrepe inšpektorjev ter osnove inšpekcijskega postopka pri opravljanju nalog inšpekcijskega nadzora. V zvezi z organizacijo inšpekcij ZIN določa, da »inšpektorji delujejo v okviru inšpekcij, ki se organizirajo za posamezno upravno področje«⁶ ter da »inšpekcije delujejo v inšpektoratih, ki imajo status organa v sestavi ministrstva«.⁷

Leta 2006 je začel veljati tudi nov Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (v nadaljevanju: ZVDAGA), ki je bil dopolnjen v letu 2014.⁸ Le-ta v 75. členu določa, da inšpekcijski nadzor nad izvajanjem določb ZVDAGA in na njegovi osnovi izdanih podzakonskih predpisov glede dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivske javne službe izvaja »inšpektorat, pri-

¹ Zakon o upravi. V: *Uradni list RS*, št. 67/1994.

² Bizjak: *Zakon o inšpekcijskem nadzoru*, str. 10.

³ Zakon o arhivskem gradivu in arhivih. V: *Uradni list RS*, št. 20/1997 in 32/1997 – popravek.

⁴ Zakon o inšpekcijskem nadzoru. V: *Uradni list RS*, št. 56/2002.

⁵ Zakon o inšpekcijskem nadzoru. V: *Uradni list RS*, št. 43/2007 – uradno prečiščeno besedilo in 40/2014.

⁶ Prav tam, 8. člen, 1. odstavek.

⁷ Prav tam, 8. člen, 2. odstavek.

⁸ Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih. V: *Uradni list RS*, št. 30/2006, 51/2014.

stojen za področje varstva arhivskega gradiva«. ⁹ To je Inšpektorat RS za kulturo in medije (v nadaljevanju: IRSKM), ki je podobno kot Arhiv RS postal organ v sestavi Ministrstva za kulturo RS.

S tem, ko je inšpekcija organizirana v organu v sestavi, ji je zagotovljena višja stopnja avtonomije, ki se izraža v treh vidikih: kot finančna (lastni proračun), kadrovska (kot predstojnik zaposlenih deluje glavni inšpektor) in strokovna avtonomija (preprečuje ministru poseg v odločitve v konkretnih primerih). ¹⁰ Ministrstvo za kulturo se s konkretnimi inšpekcijskimi zadevami srečuje formalno, šele ko kot drugostopenjski organ rešuje pritožbe na upravne odločbe IRSKM. Na splošni ravni ministrstvo daje splošna navodila in smernice za delo v obeh organih v sestavi (ARS in IRSKM) ter izvaja nad njima nadzor, saj je minister odgovoren za stanje na področju svojega resorja.

V ZIN so zapisani splošni pogoji za opravljanje nalog inšpekcijskega nadzora. 12. člen 12 npr. narekuje, da je lahko za inšpektorja imenovana oseba, ki ima: »predpisano izobrazbo [...], ustrezne delovne izkušnje, [...] strokovni izpit za inšpektorja« itd. Na drug strani ZVDAGA, podobno kot drugi posebni zakoni, določa oziroma dodaja še dva posebna pogoja pri imenovanju inšpektorjev za področje arhivske dejavnosti: opravljen strokovni izpit iz arhivistike in najmanj deset let delovnih izkušenj ter tudi, da mora inšpektor »varovati osebne, tajne in druge zaupne podatke« in da mora »biti ustrezno varnostno preverjen«. ¹¹

Posebna so tudi inšpekcijska pooblastila, saj ima inšpektor poleg pooblastil, ki urejajo inšpekcijsko nadzorstvo oziroma jih določa ZIN, z ZVDAGA določena še naslednja pooblastila: »1. pregledovati objekte, prostore in opremo, v katerih se hrani dokumentarno in arhivsko gradivo v skladu s 36. členom ZVDAGA; 2. nadzirati izpolnjevanje obveznosti varstva dokumentarnega in arhivskega gradiva javnopravnih oseb iz 39. člena tega zakona in zasebnih arhivov; 3. zahtevati pisna pojasnila in izjave od odgovornih oseb zavezancev v zvezi s predmetom nadzorstva; 4. pregledovati in zahtevati vpogled v dokumentacijo, ki se nanaša na ravnanje z arhivskim gradivom in dokumentarnim gradivom«. ¹²

Inšpektor mora pri inšpekcijskem nadzoru nadalje upoštevati temeljna načela, ki jih ureja ZIN v 4., 5., 6. in 7. členu (načelo samostojnosti, načelo varstva javnega interesa in varstva zasebnih interesov, načelo javnosti in načelo sorazmernosti), načela, ki jih določa Zakon o državni upravi (načelo zakonitosti; načelo pravne varnosti in predvidljivosti; načelo strokovnosti in strokovne samostojnosti; načelo politične nevtralnosti; načelo javne etike in javne odgovornosti; načelo rabe uradnega jezika) ter načela sodobne uprave (načelo usmerjenosti k stranki javnih storitev; načelo odprtosti in preglednosti; načelo kakovosti v javni upravi in načelo učinkovitosti v javni upravi). Vsa načela so pomembna, med seboj povezana, vendar se bom na kratko ustavila le pri javnem interesu. Javni interes je širša družbena korist, ki je izražena v področnih zakonih in drugih predpisih. Konkretizaciji tega načela služijo preventivni ukrepi inšpektorjev. Zakon narekuje, da »inšpektorji opravljajo naloge inšpekcijskega nadzora z namenom varovanja javnega interesa ter interesov pravnih in fizičnih koristi«. ¹³ Varstvo javne koristi ali javnega interesa je hkrati tudi osnovna značilnost javnega sektorja, kamor organizacijsko spadajo inšpekcijske službe. ¹⁴ Javni interes je zatorej interes, ki mu inšpektorji sledimo pri svojem delu, oziroma interes, na katerega se pri svojih odločitvah pogosto sklicujemo. Varstvo kulturne

⁹ Prav tam, 75. člen, 1. odstavek.

¹⁰ Bizjak: *Zakon o inšpekcijskem nadzoru*, str. 12.

¹¹ 76. člen, drugi odstavek, Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih. V: *Uradni list RS*, št. 30/2006, 51/2014.

¹² Prav tam, 77. člen.

¹³ Bizjak: *Zakon o inšpekcijskem nadzoru*, str. 6–7.

¹⁴ Prav tam, str. 8.

dediščine, katere pomembni del je tudi arhivsko gradivo, je zagotovo v javnem interesu slovenske družbe.

Delo inšpektorja je potemtakem v prvi vrsti urejeno z inšpekcijskim zakonom (ZIN) in posebnim (arhivskim) zakonom (ZVDAGA). Glede vseh postopkovnih vprašanj, ki niso urejena z ZIN ali ZVDAGA, se uporablja zakon, ki ureja splošni upravni postopek (ZUP). A ker inšpektorji poleg inšpekcijskih postopkov od leta 2005 vodijo tudi prekrškovne, pri svojem delu uporabljajo tudi Zakon o prekrških.

Javna arhivska služba

Inšpekcijski nadzor je po svojem bistvu upravni nadzor kot ključni element državne uprave. Po eni strani zagotavlja nadzor nad izvrševanjem sprejetih predpisov, po drugi strani daje povratne informacije, ki omogočajo upravi, da se seznanijo z učinki sprejetih predpisov. Javna služba, kot del javne uprave, predstavlja neoblastno funkcijo z zagotavljanjem javnih dobrin. Na področju arhivske dejavnosti so ustanovljeni javni zavodi kot pravne osebe javnega prava. Kot ustanoviteljica v tem primeru nastopa država ali samoupravna lokalna skupnost. Kljub temu, da je javna služba zaradi svoje neoblastne in neprisilne značilnosti organizirana zunaj državne uprave, ZVDAGA za izvajalca arhivske javne službe določa tudi Arhiv RS, organ v sestavi Ministrstva za kulturo.¹⁵

Naloge arhivske dejavnosti, kot javne službe, so posebej določene v 53. členu ZVDAGA. Prav tako tudi delovno področje državnega arhiva, regionalnih arhivov in arhivov lokalnih samoupravnih skupnosti, ki opravljajo javno arhivsko službo.

Arhivisti slovenske javne arhivske službe v skladu z ZVDAGA in podzakonskimi predpisi sodelujejo z ustvarjalci¹⁶ arhivskega gradiva predvsem v dveh segmentih. Prvega predstavljajo načini in oblike ugotavljanja stanja ustvarjenega in ohranjenega arhivskega gradiva pri ustvarjalcu. Drugi segment obsega pripravo in implementacijo arhivskih strokovnih navodil, vključno s seznamom arhivskega gradiva za ustvarjalce.¹⁷

Čeprav je vloga inšpekcijskega nadzora predvsem regulatorna in vloga arhivske javne službe pretežno servisna, so cilji enaki.¹⁸ Vsi se moramo v stiku z dokumentarnim gradivom ravnati v skladu s temeljnimi načeli arhivskega zakona: načelom ohranjanja dokumentarnega gradiva, načelom trajnosti, načelom celovitosti in načelom dostopnosti (3., 4., 5. in 6. člen ZVDAGA). Vsem je skupno to, da s pooblastili, ki jih imamo, skrbimo, da se arhivsko gradivo, ki ima po zakonu v Republiki Sloveniji status kulturnega spomenika, varuje kot tako (7. člen ZVDAGA).¹⁹

Materialno varstvo gradiva – pravna podlaga in priporočila stroke

Poleg omenjenih temeljnih načel, ki so zapisana v ZVDAGA, arhivski zakon neposredno o materialnem varstvu gradivu govori še v dveh zakonskih določ-

¹⁵ Javornik: Inšpekcijski nadzor in arhivska javna služba – različna pooblastila, enaki cilji, str. 28.

¹⁶ »Ustvarjalci« so v UVDAG določeni kot »pravna oseba, njena organizacijska enota ali fizična oseba oziroma skupina oseb, pri kateri nastaja dokumentarno gradivo, iz katerega se odbira arhivsko gradivo, ki se v skladu z zakonom izroča pristojnim arhivom« (10. točka prvega odstavka 2. člena UVDAG).

¹⁷ Več o tem glej: Klasinc: Problemi zunanje službe v Sloveniji in nekateri tehnični vidiki, str. 342–343.

¹⁸ Javornik: Inšpekcijski nadzor in arhivska javna služba – različna pooblastila, enaki cilji, str. 27.

¹⁹ Več o tem: Gombač: Arhivist, inšpektor in ustvarjalec, str. 121–129.

bah. V 36. členu ZVDAGA, ki se nanaša na hrambo gradiva v pristojnih arhivih, in v 39. členu ZVDAGA, ki je vezan na dolžnosti javnopравnih oseb.

36. člen ZVDAGA v drugem odstavku določa, da se arhivsko gradivo v fizični obliki trajno in strokovno neoporečno hrani v ustreznih prostorih in opremi, v ustreznih klimatskih pogojih, zavarovano pred vlomom, požarom, vodo, biološkimi, kemičnimi, fizikalnimi in drugimi škodljivimi vplivi (materialno varstvo). Tretji odstavek 36. člena tudi določa, da je hramba arhivskega gradiva v digitalni obliki dovoljena samo kot dolgoročna hramba zajetega gradiva v skladu z notranjimi pravili.

39. člen ZVDAGA v prvem odstavku določa, da morajo javnopravne osebe skrbeti za ohranjanje, materialno varnost, celovitost in urejenost dokumentarnega gradiva, medtem ko je s sedmim odstavkom določena obveznost zagotavljanja ustreznih materialnih, kadrovskih in finančnih pogojev za izvajanje navedenih obveznosti ter obveznost določitve osebe, odgovorne za izvajanje teh obveznosti.

Podrobnejše pogoje hrambe dokumentarnega gradiva določa Uredba o varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva (v nadaljevanju: UVDAG/uredba).²⁰ V členih 39.–54. je posebej določeno materialno varstvo gradiva, ki med drugim obsega določitev pogojev za ustreznost prostorov in opreme za hrambo gradiva ter določitev ukrepov za zavarovanje gradiva pred tatvino, vlomom, obrabo, prahom, ognjem, vodo, neustrezno temperaturo in vlago, vdorom ultravijoličnih žarkov ter drugimi škodljivimi biološkimi, kemičnimi in fizikalnimi vplivi.

27. člen UVDAG v zvezi z izvajalci storitev za ustvarjalce določa tudi naslednje: *»Kadar ustvarjalec oziroma imetnik za opravljanje storitev urejanja, odbiranja, popisovanja in zagotavljanja varnih prostorov v skladu s to uredbo za arhivsko gradivo v fizični obliki pred izročitvijo v pristojni arhiv izbere zunanjega izvajalca, mora izvajalec izpolnjevati enake pogoje glede strokovne usposobljenosti in materialnega varstva kot ustvarjalec.«*

Določbe UVDAG se pri zagotavljanju varstva arhivskega in dokumentarnega gradiva razlagajo v skladu z ustreznimi, v uredbi navedenimi, veljavnimi standardi ISO,²¹ britanskim standardom BS 5454 ter drugimi ustreznimi standardi za področje filma, fotografij in drugih novejših nosilcev zapisa, ter tudi v skladu z drugimi ustreznimi standardi ISO in ANSI (drugi odstavek 1. člena Uredbe).

Poleg navedenih predpisov je za razumevanje problematike materialnega varstva na voljo tudi precej strokovne literature. Leta 2005 je npr. Slovenski inštitut za standardizacijo natisnil knjižico *»Slovenski standardi: Informatika in dokumentacija. Zahteve za shranjevanje dokumentov za arhivsko in knjižnično gradivo.«* Osnovna izhodišča za hrambo gradiva in za ravnanje z njim so zbrana tudi v publikaciji z naslovom *»IFLA²² načela za hrambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim,«* ki je izšla v Ljubljani leta 2000.²³ Gre za prevod istoimenskega priročnika, ki je bil že večkrat ponatisnjen v angleškem jeziku. Pri njegovem nastanku so sodelovali mednarodno priznani strokovnjaki za različna področja, ki delajo v številnih ustanovah in organizacijah. Le-tem je skupna skrb za trajno hrambo in za dostop do dediščine. Ker področje materialnega varovanja

²⁰ Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva. V: *Uradni list RS*, št. 42/2017.

²¹ ISO je kratica za Mednarodno organizacijo za standardizacijo (International Organisation for Standardization), ki opravlja svojo dejavnost prek tehničnih odborov, ki pokrivajo posamezne materiale, metode, sisteme, terminologijo in tehnologijo.

²² IFLA je kratica za Mednarodno zvezo bibliotekarskih združenj in ustanov (International Federation of Library Associations and Institutions), ki je prevzela odgovornost, da pospeši sprejemanje strokovnih načel za materialno varovanje gradiva in s svojimi članicami poskrbi za njihovo širjenje.

²³ *IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in ravnanje z njim.*

in konserviranja ne ločuje gradiv po vsebini, ampak le po materialu in obliki, veljajo stališča (oziroma načela), zapisna v zgoraj omenjeni publikaciji, tako za arhivsko gradivo kot za knjižnično gradivo.

Med strokovnjaki na področju materialnega varstva bi v slovenskem prostoru veljalo izpostaviti dr. Jedert Vodopivec Tomažič, vodjo Centra za restavriranje in konserviranje v Arhivu Republike Slovenije²⁴ v obdobju od leta 1990 do leta 2019, ki med drugim zastopa stališče, da so priporočila IFLA povsem prenosljiva tudi v slovenski prostor, saj se zahteve in priporočila na področju materialnega varovanja uporabljajo v vseh deželah s podobnimi podnebnimi razmerami.

Dr. Vodopivec je v letih 2007–2009 vodila obsežen projekt o stanju arhivskih depojev v Sloveniji,²⁵ ki mu je sledila poglobljena analiza.²⁶ Rezultat projekta je tudi posebna publikacija, ki jo je leta 2009 izdal Arhiv Republike Slovenije, v kateri so objavljeni prispevki, ki naj bi bili v pomoč pri zagotavljanju in uresničevanju ustrezne dolgoročne hrambe arhivskega gradiva. Prispevki se nanašajo na: analizo stanja v arhivskih depojih; klimatske pogoje v arhivskih depojih; vpliv arhitekturnega oblikovanja na klimo v arhivskih depojih; požarno varnost arhivskih depojev; oporne točke v premislek pred adaptacijo ali novogradnjo prostorov za arhivski depo.²⁷

Z omenjenim projektom se je potrdila izhodiščna hipoteza, da so arhivski depoji temelj arhiva. Arhitektka dr. Živa Deu je v posebnem prispevku podala normative in vrednostna določila za potrebe projektiranja in prenovo objektov ter analizo arhitekture, prenove in novogradenj, ki so v slovenskem prostoru namenjena varstvu kulturne dediščine. V okviru problematike materialnega varstva dokumentarnega in arhivskega gradiva obstoječih depojev je dr. Deu v slovenskem prostoru poudarila več kategorij objektov,²⁸ od katerih ima vsaka določene pomanjkljivosti in prednosti. Prednost arhivskih depojev v starih objektih z masivnimi ostenji in sorazmerno majhnimi okenskimi odprtini je npr. dobra mikroklima. Masivna gradnja deluje kot toplotni izolator, medtem ko pravilno osvetlitev prostorov omogočajo ravno prav velike okenske odprtine. Te stavbe so arhitekture, ki praviloma ne potrebujejo dragih klimatskih naprav in njihovega delovanja vse dni v letu. Slabost arhivskih depojev pod strešnim »krovom« sta zamakanje in pregrevanje. Slabost arhivskih depojev v kleti je stalna prisotnost previsoke vlage, ker so zidovi ostenja v kletih slabo ali celo povsem nezaščiteni pred vdorom talne vlage. Običajno obstaja v kletnih depojih tudi velika nevarnost vdora meteorne vode.²⁹

Dr. Vodopivec se je v prispevku osredotočila na klimatske pogoje v arhivskih depojih, katerih vpliv je pri hrambi in uporabi gradiva pogosto najmanj razumljen. Idealne stopnje relativne vlage in temperature, ki bi veljala za vse gradivo enako, po mnenju dr. Vodopivec ni. Določene so le vrednosti in razpo-

²⁴ Vodopivec: Materialno varovanje arhivskega gradiva v Sloveniji v obdobju od 1956–2016, str. 331–341.

²⁵ Vodopivec: Projekt Arhivski depoji 2007–2009, str. 14–21.

²⁶ Vodopivec: Analiza stanja v slovenskih javnih arhivskih depojih, str. 9–32.

²⁷ Vodopivec: Projekt Arhivski depoji 2007–2009, str. 14–21.

²⁸ Kategorije objektov:

- depoji v kleti, v starih objektih z masivnimi ostenji in sorazmerno majhnimi okenskimi odprtini;
- depoji pod strešnim »krovom«, v starih objektih z masivnimi ostenji in sorazmerno majhnimi okenskimi odprtini;
- depoji v prenovljenih objektih z masivnim opečnim ali kamnitim ostenjem;
- depoji v starih objektih z masivnimi ostenji in sorazmerno majhnimi okenskimi odprtini;
- depoji v objektih, ki so zgrajeni v času visoko razvite tehnike in sodobnih stavbnih gradiv;
- depoji v sodobnih arhitekturah.

²⁹ Deu: K arhitekturi arhivov, str. 40–50.

ni, ki minimizirajo svojevrstne tipe sprememb na gradivu. Pomembno je, da se gradivo hrani v prostorih s čim bolj nespremenljivimi pogoji, ki niso prevroči (T maks. 20 °C), kjer zrak ni preveč suh (RV pod 30 %) ali preveč vlažen (RV nad 60 %). Trajna RV nad 55–65 % npr. povzroči, da se lepila v tradicionalnih in modernih materialih zmeščajo, s čimer se zmanjša njihova vezivna sposobnost. Če RV presega 70 %, obstaja resna nevarnost za razvoj plesni, četudi je temperatura nizka. Na drugi strani toplota, ki jo spremlja nizka RV, v končni fazi povzroči izsušitev in krhkost določenih materialov, med katere spada tudi papir.³⁰

Poleg dragocenih priporočil stroke bi veljalo omeniti tudi pravne akte EU o arhivskem gradivu in arhivih, ki se nanašajo na materialno varstvo, sprejete resolucije (npr. Resolucija Sveta 25. junija 2002 o zaščiti jutrišnjega spomina) in priporočila,³¹ ki so, tako kot že omenjena IFLA-načela, pravno neobvezujoča. Priporočilo je zgolj predlog za izvajanje dobre prakse ter kot tak apelira na zrelo in odgovorno obnašanje vseh vpletenih. V postopkih inšpekcijskega nadzora se inšpektorji lahko sklicujejo le na zakonske in podzakonske določbe, ki jih nadzirajo.

Pri tem je treba pojasniti, da se inšpektor na področju arhivske dejavnosti pri nadzoru materialnega varstva gradiva srečuje s številnimi izzivi. Npr. pri ugotavljanju mikroklimatskih razmer v arhivskih depojih zavezancev, o čemer je pisal že Dragan Matić, prvi inšpektor za arhivsko dejavnost, ki se je zaposlil na IRSKM.³² V okviru preventivne dejavnosti zato inšpektorji, po zaključenih postopkih ali ob koncu poročevalnega obdobja, pripravimo tudi predloge za spremembo zakonskih določb.

Obravnavna kršitev materialnega varstva gradiva na IRSKM

Danes, ko je minilo več kot dvajset let od vpeljave inšpekcijskega nadzora za arhivsko dejavnost v slovenski prostor, lahko pri pregledu zadev iz prakse ugotovimo, da je obravnava domnevnih kršitev, ki se nanašajo na materialno varstvo dokumentarnega in arhivskega gradiva, pogosta in znaša dobro četrtno vseh obravnavnih kršitev na področju arhivov in arhivske dejavnosti. Poleg že omenjenih neustreznih arhivskih depojev (mikroklima, oprema itd.), v kategorijo neustreznega (materialnega) ravnanja z arhivskim gradivom sodijo tudi kršitve določb ZVDAGA, ki vodijo v izgubo, (namerno ali nenamerno) uničenje, odtujitev ali iznos gradiva iz države, ki jih na IRSKM obravnavamo v manjši meri.

Vsi postopki se vodijo po uradni dolžnosti, nekateri na temelju lastne zaznave inšpektorja, drugi na temelju prijave, sporočila ali druge vloge. Pri tem večina prijav za nadzor, v katerih se obravnava kršitev materialnega varstva gradiva, na IRSKM vložijo izvajalci javne arhivske službe, ki imajo o stanju varstva gradiva pri ustvarjalcih gradiva praviloma tudi največ podatkov.

V postopku ima zavezanec (subjekt, zoper katerega je inšpekcijski postopek uveden), v skladu s tretjim odstavkom 24. člena ZIN, položaj stranke. Vlagatelj pobude, prijave, sporočila ali druge vloge nima položaja stranke. V postopkih, pri katerih je IRSKM v obravnavanem obdobju ugotavljal kršitve materialnega varstva gradiva, izstopata dve kategoriji inšpekcijskih zavezancev: arhivi (kršitev 36. člena ZVDAGA) in ustvarjalci – t. i. javnopravne osebe (kršitev 39. člena ZVDAGA).

³⁰ Vodopivec: Analiza stanja v slovenskih javnih arhivskih depojih, str. 9–32.

³¹ Več o tem: Melik, Jeraj: Arhivsko pravo in ureditev varovanja dokumentarnega ter arhivskega gradiva, str. 125–126.

³² Matić: Nekateri težave pri varstvu arhivskega gradiva, str. 7–14.

V letih 2000–2001³³ je IRSKM opravil inšpekcijski pregled stanja arhivskih depojev v slovenskih javnih arhivih. Pri tem je bilo ugotovljeno, da se tudi slovenski arhivi srečujejo s problematiko materialnega varstva arhivskega gradiva in da skoraj noben arhiv nima depoja, ki bi povsem ustrezal standardom oziroma določbam, kot jih predpisujeta omenjeni zakon in uredba. Prav vsem regionalnim arhivom, z izjemo Pokrajinskega arhiva Nova Gorica, so bile takrat izdane odločbe o odpravi nepravilnosti oziroma ukinitvi neprimernih depojev in selitvi gradiva v ustrežnejše prostore.³⁴

V okviru že omenjenega projekta o stanju arhivskih depojev v Sloveniji³⁵ je v letih 2007–2009, po enotni metodologiji, na temelju desetih dejavnikov tveganja,³⁶ potekal popis stanja v depojskih enotah nacionalnega, vseh šestih regionalnih, treh javnih in treh cerkvenih arhivov v Sloveniji. Pri tem je bilo med drugim ugotovljeno, da so neustrezni klimatski pogoji in prenatrpanost z gradivom glavni skupna težava arhivov. Kot je bilo takrat ugotovljeno, so le tri stavbe oziroma deli stavb na novo namensko zgrajene kot arhivski depo, v dveh od šestih regionalnih arhivov so bili depojski prostori za hrambo arhivskega gradiva ugotovljeni kot skrajno neprimerni.³⁷

Od izvedbe projekta dalje so težavo neustreznih depojskih prostorov uredili le nekateri arhivi, predvsem z adaptacijo depojev v starih stavbah. Prav tako je ostala težava prenatrpanosti. Nekaj je tudi izjem. Primer dobre prakse obnove oziroma rekonstrukcije starejšega objekta v moderno stavbo, ki danes služi hrambi kulturne dediščine, kot jo narekuje področna zakonodaja, je danes mogoče najti na Ptuju. Gre za objekt, ki je lociran v kompleksu nekdanje vojašnice Ptuj na Vičavi in je bil zgrajen leta 1924. V letu 2010 se je za potrebe novih uporabnikov, Zgodovinskega arhiva Ptuj in Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije OE Maribor – izpostava Ptuj, začela temeljita prenova oziroma rekonstrukcija objekta, katere naročnik in investitor je bilo Ministrstvo za kulturo RS. Po prejeti prijavi se je inšpektorica odločila, da postopka inšpekcijskega nadzora ne bo uvedla, vendar je ogled kljub temu opravila in po opravljenem ogledu izdala mnenje, ki se je nanašalo na selitev gradiva v nove prostore. Pri ogledu objekta je bilo namreč ugotovljeno, da sta bila tako projektant kot izvajalec del že od začetka rekonstrukcije objekta seznanjena s programom oziroma dejavnostjo prihodnjih uporabnikov objekta. Temu so bili prilagojeni arhitektura, materiali, njihova obdelava, konstrukcijski elementi (nosilci, zidovi, kritina), tehnična oprema in pohištvo. Velika novost, ki jo rekonstrukcija objekta ponuja, so ogrevanje, prezračevanje in klimatizacija objekta, ki je računalniško vodena.

Arhiv RS je v letu 2015 pridobil depo v nekdanji vojašnici ob Roški oziroma Poljanski cesti, s čimer je ustrezne prostore pridobil tudi Slovenski filmski arhiv. Pokrajinski arhiv Maribor je na selitev izčasne najemne lokacije na Jadranski cesti v Mariboru, zasilno adaptirane industrijske stavbe, zgrajene leta 1962, moral počakati precej dlje. Nove depojske prostore, ki jih imajo v najemu, so pridobili v letu 2020, na Ulici Kraljeviča Marka. Selitev gradiva je bila zaključena v letu 2021.

³³ Matić: Nekatere težave pri varstvu arhivskega gradiva, str. 7–14; Matić: Arhivski depoji, str. 20–26.

³⁴ Matić: Arhivski depoji, str. 20–21.

³⁵ Vodopivec: Projekt Arhivski depoji 2007–2009, str. 14–21.

³⁶ Dejavniki tveganja: 1. neposredna fizična sila (potres, vibracije, udarci, obraba, raztrganine); 2. kraja in vandalizem (zunanji, zaposleni); 3. ogenj (kratki stik, ogenj od zunaj); 4. voda (strela, reka, podtalnica, kapilarna vlaga, kondenz, cevi); 5. škodljivci in mrčes (miši, podgane, netopirji, insekti); 6. onesnaženost zraka (plini, prah); 7. sevanja (naravna in umetna svetloba, druga sevanja); 8. neustrezna temperatura (slaba ali odsotnost izolacije); 9. neustrezna vlaga (prevlažno ali presuho); 10. založitev ali izguba. Gl.: Vodopivec: Analiza stanja v slovenskih javnih arhivskih depojih, str. 9–10.

³⁷ Prav tam, str. 11–31.

Klet – medetažni depo K1 Zgodovinskega arhiva na Ptujju leta 2011

Depo na lokaciji Kraljeviča Marka Pokrajinskega arhiva Maribor leta 2020

Problematika depojev je razširjena tudi pri ustvarjalcih dokumentarnega in arhivskega gradiva (t. i. javnopravnih osebah). IRSKM je v letih 2012 in 2017–2018 v zvezi z materialnim varstvom gradiva sodišč, kjer arhivsko javno službo izvaja Zgodovinski arhiv v Celju, vodil več zadev. Pri tem je bilo ugotovljeno, da je težava hranjenja sodnega gradiva na sodiščih v Celju in okolici velika. Nepravilnosti je več in se kljub prizadevanju arhivske stroke niso reševale. Vsem sodiščem je IRSKM, v okviru preventive, izdal opozorila. V dveh primerih, kjer so se vodili postopki in so bile potrjene domnevne nepravilnosti, so bile izdane ureditvene odločbe, v katerih so bili določeni ustrezni ukrepi za zagotovitev materialnega varstva sodnega gradiva. Primer dobre prakse sodelovanja inšpekcijske in javne arhivske službe ter posluha vodstva zavezanca za problematiko materialnega varstva gradiva je postopek inšpekcijskega nadzora, ki se je začel v letu

Depo Okrajnega sodišča v Trbovljah leta 2011

Depo Okrajnega sodišča v Trbovljah leta 2021

Depo Okrajnega sodišča v Trbovljah leta 2011

Depo Okrajnega sodišča v Trbovljah leta 2021

2011 in zaradi številnih objektivnih okoliščin zaključil v letu 2021. Zavezanec je namreč po izdaji odločbe IRSKM celotno dokumentarno in arhivsko gradivo v roku preselil iz ene stavbe v drugo, prenehal uporabljati dva neustrezna depoja, ki sta bila umeščena v kleti, in tako začasno uredil varstvo gradiva. Po pripravi načrta in prejema ustreznih finančnih sredstev je začel s temeljito obnovo obeh depojev, ki je obsegala tudi poseg v objekt in njegovo okolico (sanacija in zaščita ostenja, ki je v stiku s tlemi, izolacija itd.). Po končanih gradbenih posegih sta se depojska prostora nekaj časa izsuševala, zato bo selitev gradiva z ene lokacije na drugo zaključena šele v letu 2021.

V letih 2006–2007 in 2012–2015, po izvedbi največje reorganizacije organov državne uprave od osamosvojitve Slovenije, je IRSKM izvedel sistemski pregled ministrstev, ki je potekal na pobudo in ob sodelovanju javne arhivske službe Arhiva RS. Zaradi ugotovljenih kršitev določb ZVDAGA, ki se nanašajo na

Stalna zbirka Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport leta 2015

Stalna zbirka Ministrstva za notranje zadeve RS leta 2013

Naprave za merjenje temperature in vlage

Vodenje evidence temperature in vlage

materialno varstvo gradiva, je bilo zavezancem naloženih več ukrepov, ki so bili večinoma izvršeni v obdobju 2014–2018. Nekateri zavezanci so zaradi neustreznega materialnega varstva začasno selili gradivo iz stalnih zbirk v depoje, ki so imeli boljše pogoje, hkrati so iskali trajne rešitve (nov depo). Drugi zavezanci so v obstoječih arhivskih depojih izboljšali mikroklimo s pomočjo novega prezračevalnega sistema in drugih naprav. Spet tretji so pospešili postopke odbiranja in izročanja arhivskega gradiva v pristojni arhiv. Nadzor se je zaključil s strokovnim posvetom³⁸ v organizaciji Arhiva RS, IRSKM in MK.³⁹

V sodelovanju in na pobudo javne arhivske službe, ki jo izvaja Zgodovinski arhiv Ljubljana, je IRSKM v letih 2014–2017 izvedel tudi obsežen sistemski pregled vzgojno-izobraževalnih ustanov v Ljubljani in okolici, v okviru katerega je bilo samo v letu 2015 v okviru preventive izdanih 105 opozoril. V postopkih se je pregledovalo tudi materialno varstvo gradiva: prostori, kjer šole hranijo stalne zbirke, ohranjenost gradiva itd. Sistemska težava, ki se je pokazala v predmetnem nadzoru, je bila odsotnost enotnega načrta klasifikacijskih znakov za področje vzgoje in izobraževanja z roki hrambe, ki predstavlja pomembno podlago za urejenost poslovanja zavezancev in izdajo ustreznih navodil (za odbiranje, popisovanje itd.). Le-ta je bil v RS namreč sprejet šele na začetku leta 2015. Na temelju opravljenega nadzora lahko zato med drugim ugotovimo, da je njegova odsotnost posredno vplivala tudi na stanje ohranjenosti gradiva ustvarjalcev s področja vzgoje in izobraževanja.

Pomanjkanje prostora za hrambo gradiva je težava, s katero se srečujejo številni ustvarjalci, zaradi česar gradivo v fizični obliki pred izročitvijo v prisojni arhiv, skladno z določbo 27. člen UVDAG, hranijo tudi pri zunanjih izvajalcih. Pri tem mora izvajalec izpolnjevati enake pogoje glede strokovne usposobljenosti in materialnega varstva kot ustvarjalec. Ne glede na navedeno so ustvarjalci tisti, ki so dolžni, glede na določbo 1. odst. 39. člena ZVDAGA, poskrbeti, da je gradivo res varno shranjeno in pogoji materialnega varstva ves čas hrambe izpolnjeni. Ustvarjalci so tudi zavezanci v inšpekcijskih postopkih, kot je pokazal v letu 2018 izveden nadzor IRSKM. Nadzor, ki je bil uveden zoper več različnih javno-pravnih oseb, zaradi domnevno neustrezne selitve gradiva različnih ustvarjalcev z lokacije opuščene depoja v Grosuplju na novo lokacijo v Ljubljani, je na

³⁸ Skladno s sklepom, ki je bil sprejet na sestanku s takratno ministrico za kulturo dne 3. februarja 2015, so predstavniki Arhiva RS in IRSKM začeli s pripravami na t. i. strokovni posvet na temo varstva dokumentarnega in arhivskega gradiva ministrstev, ki je bil namenjen predstavnikom na ministrstvih in je potekal v prostorih MK dne 22. maja 2015.

³⁹ Gombač: *Ugotovitve opravljenega inšpekcijskega nadzora o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva na ministrstvih*, str. 1–21.

primer pokazal na potencialne slabosti hrambe gradiva pri zunanjih izvajalcih storitev in na posledice, ki jih ima lahko za gradivo nenadni stečaj podjetja. Prav tako je nadzor pokazal, da ustvarjalci v vseh primerih ne obveščajo pristojnega arhiva o lokacijah gradiva oziroma o izbiri zunanjega izvajalca.

IRSKM je materialno varstvo dokumentarnega in arhivskega gradiva, na temelju preteklih izkušenj izvrševanja inšpekcijskega nadzora pri različnih za vezancih, uvrstil v okvir vsakokratnih strateških usmeritev in prioritet dela.⁴⁰ Z analizo omenjenih postopkov je bilo namreč ugotovljeno, da je v slovenskem prostoru mogoče najti bodisi neizolirane, premajhne, presvetle, slabo prezračene bodisi vlažne prostore, v katerih se trajno hrani dokumentarno gradivo. Prav tako je bilo ugotovljeno, da imajo preventivni ukrepi inšpektorja številne pozitivne učinke. Po opravljenih inšpekcijskih nadzorih in izvršenih ukrepih, ki so bili zaradi ugotovljenih nepravilnosti določenih v postopkih, sta v nadaljevanju pri ustvarjalcih vedno opažena večja skrb za varstvo gradiva in večji interes po sodelovanju z javno arhivsko službo. Pri tem je treba za konec tudi poudariti, da je za izvajanje inšpekcijskega nadzora na področju arhivske dejavnosti za celotno območje Slovenije na IRSKM pooblaščen le ena inšpektorica, ki zaradi majhne kadrovske zasedbe organa opravlja tudi druge nadzore in druge naloge, zaradi česar vse zadeve s področja arhivske dejavnosti v tekočem poročevalnem obdobju praviloma ne pridejo na vrsto v obravnavo oziroma nadzor, tudi na področju materialnega varstva, ni mogoče izvesti v celoti.⁴¹

Sklep

Materialno varstvo gradiva se nanaša na ustreznost prostorov (depojev) in opreme za hrambo gradiva ter na ukrepe za zavarovanje gradiva pred tatvino, vlomom, obrabo, prahom, ognjem, vodo, neustrezno temperaturo in vlago, vdorom ultravijoličnih žarkov ter drugimi škodljivimi biološkimi, kemičnimi in fizikalnimi vplivi. Povezano je tako z varstvom gradiva v digitalni obliki kot z varstvom gradiva v fizični obliki ter tako z varstvom gradiva pri ustvarjalcih (t.i. javnopравnih osebah) kot z varstvom gradiva v arhivih.

Če se arhivsko gradivo, ki je po opredelitvi »*gradivo, ki ima trajen pomen za zgodovino, druge znanosti in kulture ali trajen pomen za pravni interes pravnih in fizičnih oseb*«, neustrezno hrani, izgubi, (namerno ali nenamerno) uniči, odtuji ali se ga iznosi iz države, to vpliva tako na posameznika, ki npr. zaradi neobstoja arhiva/dokumentacije ne more uveljavljati ali dokazovati določenih statusov (npr. žrtev vojnega nasilja), stopnje izobrazbe, lastninske pravice, kot tudi na državo in celotno družbo. Med zavezance ZVDAGA zato sodijo skoraj vsi, ki na neki način tvorijo in sooblikujejo slovensko državo, od zakonodajne do izvršilne oblasti, kulturnih, znanstvenih, izobraževalnih in drugih ustanov.

Ustreznost ravnanja s kulturno dediščino narekuje področna zakonodaja, ki je opisana v prispevku, in priporočila strokovnjakov s področja materialnega varovanja. Za izvedbo predpisanih ukrepov za zavarovanje gradiva sta potrebni strokovno usposobljeno osebje in vodstvo, ki zna problematiki materialnega varstva prisluhniti ter se ustrezno in pravočasno odzvati na težave, ki se pojavijo. Potrebna so tudi ustrezna finančna sredstva. Pomanjkanje le-teh je največkrat razlog, da zavezanci ukrepe, ki so zapisani v inšpekcijskih odločbah, izvajajo le s težavo in da tovrstni postopki praviloma trajajo dlje kot drugi po-

⁴⁰ O tem glej npr.: Strateške usmeritve in prioritete dela Inšpektorata Republike Slovenije za kulturo in medije (IRSKM) za leto 2021.

⁴¹ Več o posebnostih arhivskega področja in inšpekcijskega nadzora IRSKM na področju arhivske dejavnosti glej: Poročilo o delu Inšpektorata RS za kulturo in medije v letu 2018, str. 14–17.

stopki inšpekcijskega nadzora. Ne glede na navedeno in kljub obstoječi kadrovski zasedbi IRSKM lahko ugotovimo, da sta po opravljenih inšpekcijskih nadzorih in izvršenih ukrepih, ki so bili zaradi ugotovljenih nepravilnosti, določenih v postopkih, pri ustvarjalcih vedno opažena večja skrb za varstvo gradiva in večji interes po sodelovanju z javno arhivsko službo.

VIRI IN LITERATURA

LITERATURA

Bizjak, Domen: *Zakon o inšpekcijskem nadzoru. Učno gradivo za udeležence priprav na strokovni izpit za inšpektorja*. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo, 2009.

Deu, Živa: K arhitekturi arhivov. Vpliv arhitekturnega oblikovanja na klimo v arhivskih depojih. V: *Arhivski depoji v Sloveniji* (ur. Jedert Vodopivec). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2009, str. 40–50.

Gombač, Maja: Arhivist, inšpektor in ustvarjalec: med zakonodajo in prakso. V: *Primeri različnih praks v slovenskih arhivih: zbornik referatov: 25. zborovanje* (ur. Zdenka Bonin, Marjan Vogrin). Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2011.

Gombač, Maja: *Ugotovitve opravljenega inšpekcijskega nadzora o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva na ministrstvih*. Ljubljana: IRSKM, 2015.

IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in ravnanje z njim (ur. Jedert Vodopivec in J. Urbanija). Ljubljana: Filozofska fakulteta v Ljubljani in Arhiv Republike Slovenije, 2000 in 2005.

Javornik, Tamara: Inšpekcijski nadzor in arhivska javna služba – različna pooblastila, enaki cilji. V: *Zbornik referatov 23. zborovanja ADS*. Velenje, 10. do 12. oktober 2007. Ljubljana: ADS, 2007, str. 27–31.

Klasinc, Peter Pavel: Problemi zunanje službe v Sloveniji in nekateri tehnični vidiki. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*. Materialno varstvo arhivskega gradiva: zbornik mednarodne konference [Radenci, 15. - 17. april 2015]. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2015, str. 341–352.

Matić, Dragan: Nekateri težave pri varstvu arhivskega gradiva z vidika inšpekcijskega nadzora. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: 1. zbornik referatov dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike v Radencih od 13. do 15. marca 2002*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2002, str. 7–14.

Matić, Dragan: Arhivski depoji – Odras stanja mentalitete v arhivski javni službi. V: *Zbornik referatov 23. zborovanja ADS*, Velenje, 10. do 12. oktober 2007. Ljubljana: ADS, 2007, str. 20–26.

Melik, Jelka, Jeraj, Mateja: Arhivsko pravo in ureditev varovanja dokumentarnega ter arhivskega gradiva. V: *ATLANTI 25* (2015), št. 2, str. 121–127.

Vodopivec, Jedert: Materialno varovanje arhivskega gradiva v Sloveniji v obdobju od 1956–2016. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*. Popisovanje arhivskega gradiva: zbornik mednarodne konference, Radenci, 13.-15. april 2016. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2016, str. 331–341.

Vodopivec, Jedert: Analiza stanja v slovenskih javnih arhivskih depojih. V: *Arhivski depoji v Sloveniji* (ur. Jedert Vodopivec). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2009, str. 9–32.

Vodopivec, Jedert: Klimatski pogoji v arhivskih depojih. V: *Arhivski depoji v Sloveniji* (ur. Jedert Vodopivec). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2009, str. 33–39.

Vodopivec, Jedert: Projekt Arhivski depoji 2007–2009. V: *Izobraževanje arhivskih delavcev in zaposlenih pri ustvarjalcih arhivskega gradiva. Arhivski depoji. Elektronsko arhiviranje in informatizacija v arhivih: zbornik referatov* (ur. Maja Gombač). Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2009, str. 14–21.

Vodopivec, Jedert, et al. Priporočila za varno osvetlitev premične kulturne dediščine. V: *Pol stoletja* (ur. Jedert Vodopivec). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2006, str. 149–161.

INTERNETNI VIRI

Trančar, Sonja: Poročilo o delu Inšpektorata Republike Slovenije za kulturo in medije v letu 2019. V: <https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/IRSKM/Dokumenti-IRSKM/Porocila-o-delu/Porocilo-o-delu-Inspektorata-za-kulturo-in-medije-v-le-2019.pdf> (dostop: 19. 10. 2021).

Trančar, Sonja: Strateške usmeritve in prioritete dela Inšpektorata Republike Slovenije za kulturo in medije (IRSKM) za leto 2021. V: <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/inspektorat-za-kulturo-in-medije/o-inspektoratu/> (dostop: 19. 10. 2021).

ZAKONODAJA

Uredba Vlade RS o organih v sestavi ministrstev. V: *Uradni list RS*, št. 58/2003.

Uredba o varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva. V: *Uradni list RS*, št. 42/2017.

Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih. V: *Uradni list RS*, št. 30/2006, 51/2014.

Zakon o inšpekcijskem nadzoru. V: *Uradni list RS*, št. 43/2007 – uradno prečiščeno besedilo in 40/2014.

SUMMARY

PROBLEMS OF ARCHIVES AND RECORDS PRESERVATION IN INSPECTION PROCEDURES

The article deals with problems of archives and records preservation at inspected parties and points out infringements of the archival law.

Preservation of records refers to the suitability of storage rooms and equipment and measures taken for the protection from theft, burglary, usage, dust, fire, water, inappropriate temperature and humidity, ultraviolet radiation and other damaging biological, chemical and physical factors. It is connected to the protection of records in digital and in physical form and therefore to the protection of records at creators and in archival institutions.

The article starts with an overview of relevant legislation and recommendations of the profession and continues with a short review of the competent inspectorate procedures; from the beginning of the inspection supervision on Slovene territory. The author finds that cases of violations connected to the preservation of records and archives are frequent and sum up to one quarter of all cases in the field of archives and archival activity of the Culture and media Inspectorate.

The article also describes the relationships among the providers of the public archival service, inspectors in the field of archives and archival activity and creators, their legal successors, owners of archival records. To execute measures for the protection of records, defined by the inspector, the cooperation of all parties is needed. The lack of financial means is most often the reason why inspected parties have difficulties with eliminating irregularities in the

field of preservation and thus such procedures are more time consuming than other inspection procedures.

Nevertheless, even though there is an existent staff deficiency, the article explains that after inspection supervisions and taken measures, inspected parties pay more attention to the preservation of records and show a greater interest in cooperating with the public archival service.